Blazen en drummen aan de gevangenispoort

Onlangs schreef de Noorse criminoloog Nils Christie het volgende: "Als van bestraffing verwacht zou worden dat het enige betekenis heeft in het creëren van vrede, dan zou er een orkest moeten klaarstaan aan elke gevangenisuitgang". En hij vervolgde: "Buiten zouden ze komen, al diegenen die hun zonden hadden uitgeboet, en grote ceremonies zouden moeten opgezet zijn, ter hunner ere, om hun thuiskomen te vieren".[1] Wie vertrouwd is met zijn werk weet dat Christie niet verlegen zit om een straffe uitspraak, en ook: dat hij van het doorprikken van schijnbare vanzelfsprekendheden zijn handelsmerk heeft gemaakt. Maar wie de tijd neemt om het idee even te laten bezinken, zal toch moeten besluiten dat het helemaal niet zo gek is: als we mensen met veel lawaai en onder afkeurende blikken veroordelen (socioloog Harold Garfinkel schreef ooit treffend van *degradation ceremonies*[2]) en achter slot en grendel vastzetten, waarom dan dit ritueel – in omgekeerde richting – niet herhalen bij het einde van de straf, wanneer de schuld aan de samenleving is afgelost?

In het verleden werd iets gelijkaardigs al eens uitgeprobeerd. Lezers herinneren zich misschien nog een interview dat al een tijd geleden in *FATIK* verscheen waarin Lieven Dupont het bestaan van een wettekst oprakelde die dateerde uit de beginjaren van de Franse revolutie. Deze had betrekking op herstel in eer en rechten: na het ondergaan van de straf zou de veroordeelde de kans geboden worden om via een ceremoniële procedure terug opgenomen te worden als lid van de gemeenschap. Via een dergelijk ceremonieel gebeuren werden de juridische sporen als het ware uitgewist en kon de veroordeelde zijn verleden achter zich laten, zo lichtte Dupont toe.[3]

Vandaag de dag geschiedt de beëindiging van de straf meestal in alle stilte – met deze kanttekening dat het soms stilte voor de storm is. In de zomer was er nog een kleine hetze over een ex-gedetineerde die bij de poetsdienst van de Brusselse politie werkte. Verontwaardigde reacties ("Dit is gewoon onaanvaardbaar") en scherpe krantekoppen ("Man met zwaar strafblad aan de slag bij de Brusselse politie") waren het resultaat. Bij het ter perse gaan van de kranten was de ontslagbrief voor de man al onderweg.[4] Enkele maanden later greep Kamerlid Renaat Landuyt de commotie rond een vrijgelaten pedofiel aan om voor een woonverbod te pleiten. De man wilde zich na het uitboeten van zijn straf terug in zijn oude woonplaats, het Limburgse Hechtel, vestigen. Buurtbewoners reageerden woest.

Dergelijke reacties zijn wellicht van alle tijden en vaak zijn ze ook begrijpelijk. Wat echter minder voor de hand ligt, is de wijze waarop Landuyt (en zijn socialistische en liberale mede-ondertekenaars) het woonverbod verantwoorden.[5] In de media legde Landuyt meermaals een parallel met de mogelijkheid om beroepsverboden op te leggen: "We spreken levenslange beroepsverboden uit voor sjoemelende zelfstandigen. Dan moet een levenslang 'woonverbod' voor pedofielen ook kunnen" zo stelde hij. Op het eerste zicht lijkt die redenering plausibel, maar schijn bedriegt. Dergelijke beroepsverboden hebben vooral een preventief-beveiligende finaliteit: ze beogen het risico op herval te verminderen door de persoon in kwestie te verbieden zich opnieuw met bepaalde activiteiten in te laten. Maar net die preventief-beveiligende logica is volledig afwezig in het wetsvoorstel. Het woonverbod zou het verbod omvatten om in de gemeente(s), door de rechter aangewezen, te wonen, te verblijven of zich daar te vertonen. De persoon in kwestie mag zich dus wel elders – en om het even waar – vestigen... en daar zijn natuurlijk ook kinderen. Het wetsvoorstel is doordrongen van een gans andere logica: de directe slachtoffers en de buurt waarin die slachtoffers wonen, niet tegen de borst stoten.
Het wetsvoorstel kan zelfs een anti-preventief effect hebben: de invrijheidgestelde kan immers niet langer rekenen op het familiale en sociale netwerk dat hem eventueel nog rest – het lijkt aannemelijk dat dit netwerk bij uitstek reïntegratie kan bevorderen en het meest geschikt is om informele sociale controle uit te oefenen. Vanuit preventief oogpunt lijkt dit een interessantere piste dan iemand naar een appartementje, aan de grens van de verboden zone, te verbannen waar hij eenzaam en alleen zijn dagen mag slijten. Vanuit preventief oogpunt verschuift het woonverbod het probleem – en het maakt het wellicht enkel maar erger.

1 *N. CHRISTIE, "Restorative justice – answers to deficits in modernity?", in: D. DOWNES, P. ROCK, C. CHINKIN en C. GEARTY (eds),* Crime, Social Control and Human Rights. From Moral Panics to States of Denial. Essays in Honour of Stanley Cohen, *Cullompton, Willan Publishing, 2007, 374.*
2 *H. GARFINKEL, "Conditions of succesful degradation ceremonies",* American Journal of Sociology, *1956, 420-424.*
3 *T. BOGAERT en T. DAEMS, "In gesprek met Lieven Dupont (7 februari 2001)",* Fatik, *2001, Afl. 89, 93-94.*
4 *T. DAEMS, "Het cynische lot van de ex-gedetineerde",* De Standaard, *29 juli 2008, 17.*
5 *Wetsvoorstel van 22 oktober 2008 wat het woonverbod voor veroordeelden van bepaalde zedenfeiten betreft (ingediend door de heer Renaat Landuyt c.s.),* Parl. St. *Kamer 2008-09, nr. 1509/001.*

Maar een dergelijk preventief-beveiligend effect nastreven is natuurlijk een heel pak minder eenvoudig – het stelt immers het reïntegratievraagstuk centraal – en op het publieke forum scoor je er wellicht minder snel mee. Eigenlijk heeft het meer baat bij de positie van Christie dan bij de positie van Landuyt: niet het lawaai van de boze buurt of de verontwaardigde politicus, maar de trom en trompet van de maatschappij die drumt en blaast en zegt dat de straf ten einde is en daarom – in éénieders belang – bereid is op zoek te gaan naar een evenwichtige oplossing.

Tom Daems *

* *Tom Daems is postdoctoraal onderzoeker Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek – Vlaanderen, Instituut voor Strafrecht en Leuvens Instituut voor Criminologie (LINC), Katholieke Universiteit Leuven.*